

УДК 392.34:37.018.1.03(477)

ВІЗІЯ ДИТИНСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЕТНОПЕДАГОГІЧНІЙ ТРАДИЦІЇ

Олена Квас

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
вул. І. Франка, 24, 82100 Дрогобич, Україна*

На підставі етнографічних, історичних, історико-педагогічних, етнопедагогічних праць проаналізовано погляди українського народу на дитину та дитинство. Доведено, що, незважаючи на певну міфологізацію українського сімейного виховання у сучасних етнопедагогічних працях, воно не завжди мало гуманний характер стосовно виховання.

Ключові слова: дитина, дитинство, виховання, методи виховання.

Постановка проблеми. Дитинство – це етап онтогенетичного розвитку індивіда, що починається з народження дитини і закінчується безпосереднім входженням у доросле життя (у підлітковому віці). Дослідження психологів та дані етнографії про розвиток дітей у різних суспільствах сприяли подоланню панівних уявлень про дитинство як “натуральну стадію”, що володіє певними універсальними для всіх часів і народів властивостями. Насправді, будучи соціокультурним феноменом, дитинство має конкретно-історичний характер та історію розвитку. Головна соціальна функція дитинства, що полягає у підготовці людини до самостійної дорослої праці, визначає специфіку вікової диференціації, тривалість та своєрідність дитинства. На характер і зміст окремих періодів дитинства також впливають конкретні соціально-економічні й етнокультурні особливості суспільства, в якому живе дитина, насамперед система суспільного виховання [14, с. 121].

Для реконструкції культурно-символічних моделей дитинства та дитини, що існують у культурних традиціях різних народів, важливим є огляд історичних, етнографічних, педагогічних, соціологічних джерел.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основою для інтерпретації фактів та явищ зі сфери дитинознавства у різних народів є етнографія. Серед цих матеріалів особливо виділяється праця українського науковця Марка Грушевського “Дитина у звичаях і віруваннях українського народу” з коментарями З. Кузелі. [3]. Вона охоплює широкий віковий діапазон: від вагітності до підліткового віку. Автор спирається на матеріал (головно зразки матеріальної культури), зібраний у містечку Суботіві та сусідніх слободах (південна Київщина). За словами З. Кузелі, автор уперше в українській

етнографії подивився на життя дитини як на окрему цілість і зібрав широкий матеріал, що охоплює не лише розвиток і зростання дитини від народження до парубочого віку, але і всі заходи перед приходом у світ, її парубочий і дівочий вік на початку статевої зрілості, її пісні, казки, малюнки тощо. Водночас він не обмежився описуванням звичаїв та обрядів, а заглибився у душу немовляти і підлітка, у психологію родичів й оточення, серед якого зростає молоде покоління, і подав дуже пластичний образ розвитку дитячого тіла й душі. М. Грушевський першим намагався критичним оком глянути на всі прояви дитячого життя. Саме це дослідження започатковує студії над дітьми [12, с. XVIII].

3. Кузеля так опрацював ці матеріали, що, за словами І. Франка, “до кожного важнішого моменту у студіях над українською дитиною додавав або пояснення про етнологічні зв'язки цього моменту з міжнародними чи місцевими явищами в різних краях і у різних народів, або реєстри книжок, де говориться про такі самі явища. Таким способом зроблено все, що може дати сучасний стан науки для дослідження і вистудіювання тих явищ, таких многоважних для розуміння традиції і життєвих звичок народу” [19, с. 8].

Серед етнографічних праць з проблем дитини та дитинства на увагу заслуговують також праці М. Дерлиці [7], Н. Заглади [9], Д. Лепкого [14] та ін. Саме Н. Заглада описала явища дитячого побуту, тобто “дитячу субкультуру”, і зробила це вперше в українській етнографії. Очевидно, що праця науковців у цьому руслі була би пліднішою, якби з середини 30-х років ХХ ст. етнографія не була зведеною до статусу допоміжної наукової дисципліни та оголошеною “буржуазною лженаукою”.

У межах соціології, психології, етнографії проблеми дитинства стали предметом зацікавлень І. Кона [11]. Вважаючи, що багатогранність дитинства потребує багатовимірного дослідження, образи дитинства, на думку вченого, слід розглядати:

- естетично – як демонстрацію можливостей того чи іншого художнього напрямку, стилю “романтична дитина” (на відміну від “просвітницької”);
- соціологічно – як відображення класових, станових, екологічних та інших особливостей стилю життя і виховання; “міське” дитинство (на відміну від “сільського”), “селянське” (на відміну від “поміщицького”), “буржуазне” (на відміну від “пролетарського”);
- психологічно – образи дитинства як втілення різних психологічних, особистісних типів;
- ідеологічно – зацікавлення дитинством найяскравіше виражене у тих письменників, які найбільше віддані ідеї давнини, ґрунту, патріархального укладу;

- біографічно – як відображення індивідуальних рис характеру та біографії автора;
- історично – еволюція образів дитинства і реального становища дітей від XVIII до XX ст.;
- етнологічно – “північноамериканське дитинство” (на відміну від “мексиканського” чи “німецького”) [11, с. 436].

З історичного та історико-педагогічного погляду проблему дитини та дитинства досліджувала польський педагог Д. Жолондз-Стрелбчик [21]. На основі зразків матеріальної культури (скульптур, нагробків, гравюр, картин, літературних творів тощо) вона намагалась відтворити світ дитинства від середньовіччя до XX ст.

Серед педагогічних джерел найбільш відомими є праці М. Стельмаховича [17], Є. Сявавко [18] з проблем етнопедагогіки. Якщо етнографічні твори здебільшого описують побут дитини, то вищезазначені науковці зосереджують увагу на проблемах виховання та навчання у народній виховній традиції.

Народна педагогіка – це цілісна педагогічна система, що має чітко означену мету виховання і традиційно усталені засоби для її досягнення. Зміст і методи народної педагогіки базуються на народному світобаченні й народній психології, тобто етнопедагогіка відтворювалася відповідно до народної душі, ментальності [18, с. 192].

Культура усіх народів володіє унікальною властивістю відтворювати сукупний духовний досвід, транслювати його. У ній взаємопов'язані різноманітні традиції: народні та наукові, монотеїстичні та язичницькі, утилітарні та романтичні. Без труднощів вирізняємо у культурі різних народів і часів дивну спільність, “зрозумілість” – те, що робить нас співучасниками життя народів, які жили та живуть у неподібній до нашої етнічній культурі чи епосі [5, с. 30].

Відповідно, педагогічна культура різних народів, їхні погляди на виховання молодого покоління багато в чому подібні, мають багато спільних рис, хоча мають і свої відмінності.

Кордоцентричність української вдачі, мрійливість, лагідність і ліризм нашого народу зумовили загальний гуманістичний стиль української етнопедагогіки. Цей гуманізм, насамперед, виявляється в особливому ставленні до дитини, її здоров'я і благополуччя у системі народних цінностей [18, 192].

Формування мети статті. Ставили за мету дослідити погляди на дитину і дитинство в українській виховній традиції та виявити основні підходи до його дослідження в етнографічній, історичній, етнопедагогічній літературі.

Виклад основного матеріалу. В українській етнопедagogіці дитина – дар Божий, її слід оберігати й доглядати, дбати про її тендітну душу, не допускати наруги над нею [18, с. 192]. Про щастя мати дітей ідеться у низці народних прислів'їв та приказок: “Діти – то Божа роса”, “Малі діточки, що ясні зірочки: і світять, і радують у темну ніченьку” [18, с. 215], “Діти – найбільша радість у світі”, “Хата з дітьми – базар, а без дітей – пустка” [7, с. 143]. Бажаючи комусь добра, українці згадували дітей: “Година вам щаслива! Щоб ви бачили сонце, світ і дітей перед собою”. Така ж думка простежується і в етнопедagogіці інших народів: “Без гілок не дерево, без дітей – не сім'я”, “Бездітний, як дуплисте дерево: ні лика, ні дров”, “Де діти, там і радість” (росіяни), “Діти – основа щастя”, “З дітьми багато клопоту, та без них – і світ милий” (туркмени), “Діти окраса дому” (азербайджанці) [16, с. 95].

Існувало переконання, що кожна сім'я повинна мати дітей: “А як не росте й одна дитина, то на старості трудна година”. Про важливе значення функції продовження роду свідчать, зокрема, весільні побажання: “Бодай на вас добра година та грошей торбина, а до того дівчорі сотні півтори”, “Скільки у стелі дощок, щоб у тебе було стільки дочок”, “Скільки в лісі пеньків, щоб у тебе було стільки синків!” [16, с. 95]. Водночас в Україні завжди було прихильне ставлення до багатодітності: “Один син – не син, два сини – півсина, три сини – от тільки син”, “Нього дочок сім, то й щастя всім” [18, с. 215]. Схвальне ставлення до багатодітності висловлено у низці українських народних прислів'їв і приказок: “Як грибочки ростять, діточки!”, “Сім синів годую, всім щастя готую”, “Сім дочок – свій таночок”. Мордовці кажуть: “Багатодітні батьки рід людський тримають” [16, с. 96]. Перевага надавалася народженню хлопчиків, що є традиційним для всіх слов'янських народів. Наприклад, у південних слов'ян жінка, яка народжувала дівчат, не мала поваги у чоловіка, її прирівнювали до неплодних [2, с. 32].

Українська етнокультурна традиція передбачала чіткі вікові межі, коли повнолітня молодь мала одружитися. Шлюб був одним із важливих соціальних інститутів, пов'язаних із певною системою ритуальних форм, мотивів та символів. Шлюб і народження дітей у шлюбі, як нормативні обставини для продовження роду, були, з погляду традиції, обов'язково-нормативними етапами життєвого циклу індивіда. Не випадково існувала велика кількість дошлюбних, шлюбних, післяшлюбних звичаїв та ритуальних дій, які мали на меті забезпечити плідність подружжя. Магічні дії, спрямовані на народження нащадків (здебільшого чоловічої статі), були невід'ємною частиною структури весільного обряду [20, с. 10–11].

Відразу після народження, у момент перев'язування пуповини конопляною пряжею, намагалися програмувати плідність дівчинки. Якщо використовувалися волокна “жіночих” рослин з насінням (“матірка”), то

вважалося, що у майбутньому вона матиме дітей, а якщо інших (так звана “плоскінь”) – буде безплідною [2, с. 25; 13, с. 269].

Неплідність в українській народній традиції вважалася великим нещастям: “Бездітна людина – що безплідне дерево” [16, с. 97]. Вона була великим горем для сім’ї та причиною конфліктів між подружжям і родичами. Зрештою, це було чи не єдиною підставою для розлучення подружжя [21, с. 32].

Неплідність “приписувалася” передусім жінці, яку називали “ялівка”, “пустоцвіт”, “пуста верба” та ін. А причиною цього вважали, зокрема, народження подружжя в один день, народження в суботу або в страшний четвер, народження на “голих днях” (час, коли закінчився старий місяць, а новий ще не настав), кару Бога за батьківський “п’ятничний гріх”, перев’язування бабою-бранкою пуповини плоскіню, навмисні дії певних осіб (шкідлива магія) тощо [20, с. 11].

Безплідну жінку часто висміювали та дорікали їй, що вона не може виконати свій обов’язок, ставилися до неї зневажливо та зверхньо. Вона не мала можливості брати участь у тих календарних та сімейних обрядах, в яких актуалізувалася ідея плодючості [15, с. 166]. Таке ж ставлення до неплодності було і в інших народів. Зокрема, у євреїв, індійців та арабів неплодність вважали найбільшим прокльonom, найбільшим нещастям [2, с. 116].

У сім’ях, де діти помирали, батьки намагалися зберегти дитину, здійснивши символічний акт їхнього “продажу” іншим сім’ям, вважаючи, що таким чином діти “змінюють” батьків, а отже, й свою долю [2, с. 55].

Новонароджена дитина мала певні назви: “народження”, “народження точко”, “пискляточко”, “муляточко” [3, с. 1]. Час її народження був важливим чинником, який визначав подальшу долю. В українській традиції існують різні, хоча й нечисленні народні “версії” – уявлення про появу долі. За деякими з них, вона народжується разом з дитиною або її “присуджують судці”, чи наділяють нею ангели чи Бог. За іншими віруваннями долю чи недолю дитині наділяє мати.

Крім того, у народних уявленнях про щасливу/нещасливу долю значну роль відіграє день, у який народилася дитина. Визначення таких днів для народження пов’язували зазвичай із загальним уявленням про поділ днів на чоловічі/жіночі за їхнім граматичним родом і, відповідно, їхньою позитивною чи негативною семантикою для особи певної статі. Якщо, скажімо, дівчинка народилася в чоловічий день (понеділок, вівторок, четвер), то це вважалося неприємною прикметою [20, с. 12]. Подібні вірування були також у чехів, вірмен, росіян, євреїв тощо. Вірмени вважали, що дитина, народжена на Зіслання святого Духа, буде розумна, на Вознесіння – щаслива, на Воскресіння – віщуном. У євреїв найкращим днем для народження дитини

вважався вівторок; провіщалося, що народжена у п'ятницю буде побожною, а у суботу – розбійником [2, с. 29].

Від першого року до 5–7 років у вікових назвах дітей застосовують терміни, які характеризують етапи їхнього фізичного та розумового розвитку. Впродовж першого року дитину називали “сміяка”/”сміюн”, “гуляка”, “зіпака”, “плакса”, “плакуха”, “дід”, “дідуган”/”бабуся” – беззуба дитина; “зубань”, “белькотун”/”белькотуна”, “сокотун(-ха)”, “воркотун(-ха)”, “гудун”, “сидун”/”сидуха” – дитина, яка сидить; “плазун (-ха)”, “плазуня”, “лазунець” – дитина, яка повзає; “дибун”, “дибака”, “дибуна”, “дибуня”, “дикунець” – дитина, яка починає ходити; “ходун” – дитина, яка ходить; “шавкотун(-ха)”, “щebetун(-ха)” – дитина, котра починає говорити; “ціркотун(-ха)” – дитина, що говорить; “німець”, “німе”, “мовчун” – дитина, котра не говорить або мало говорить. Через рік після народження дитину називали “годовичок”, “їсть першу паску” [3, с. 1; 20, с. 13].

З окремими етапами фізичного розвитку дитини на першому році життя (поява першого зуба, сидання, ходіння дитини тощо) пов'язували певні уявлення та магичні дії [20, с. 13].

Протягом перших тижнів життя дитини найбільше турбувалася про неї мати. Вона “мила, купала, сповивала, колихала, годувала, утішала, доглядала”. Проте як тільки дитина починала тримати голівку, про неї починали турбуватися інші члени сім'ї, інколи навіть старші сестрички. Батько починав цікавитися дитиною здебільшого з того часу, коли вона починала щось розуміти [3, с. 8].

Віковими назвами дитини другого року, які фіксували здійснення ритуального постриження її у рік, були “стрижка”, “стрижак”, “стригунець” [20, с. 13]. Крім цього, на таких дітей казали “друга паша”, “друге літо”, “другу паску їсть”, “другу кутю” [3, с. 83]. На третьому році життя дитину називали “пічкур”, “третяк”, “гулячок”, “гулячка” (що засвідчувала її самостійність: вона проводила цілі дні або в товаристві інших дітей або насамоті), “третє літо”, “третя паша” [3, с. 89]. На дитину четвертого року казали “джигун”, “гульвіса”, “метунець”, “четвертак”, “жевжик”, “шмиглик”, “четвертачок”, “четверта паша”, “жируни” [3, с. 95]. І. Щербак зазначає, що збірним поняттям дитячого товариства 2-4 років було “малі діти” [20, с. 13]. Проте М. Грушевський пише, що “малою дитиною” називали грудне немовля. Коли дитина починає бігати, її називають “великою дитиною” [3, с. 69].

Саме чотирирічна дитина вважалася “справжньою дитиною”, зі своїм характером та особливостями [3, с. 98].

Початок підліткового віку вирізнявся вживанням термінів, які відображали характер участі дітей у домашніх роботах. Найбільш поширеними були такі: “підпасич”, “пастух” (для хлопчика і дівчинки). А

також дівчат назвали “нянька”, “швачечка”, “пряшечка” [20, с. 13]. Зауважимо, що так називали дітей від п’ятирічного віку, що свідчить про коротку тривалість дитинства.

Від початку “пастушого” віку до дітей застосовували не тільки назву “діти”, а здебільшого збірні означення: “виросток”, “виросточок”, “недоросток”. Загальними назвами за ознаками статі були “хлопець”, “хлопчище” (хлопець після 10 років), “дівчина”, які конкретизувалися у відповідних “половинних” означеннях: “парубочок”, “підпарубочою”, “півпарубка”; “дівочка”, “півдівка”, “піддівка” [20, с. 13].

Термінологія на позначення дітей підліткового віку свідчить про те, що українцям був притаманний і практичний погляд на дітей, що зумовлювався їхньою користю у домашньому господарстві. Зрештою, родильні обряди, коли пуповину перерізали на жіночих знаряддях праці, зокрема, гребені (у дівчаток), чи чоловічих, наприклад, на сокирі (у хлопчиків) [2, с. 25], також свідчать про це.

Батьки здебільшого турбувалися про дітей, які могли працювати у домашньому господарстві. Зокрема, діти до 4–5 років на всі пори року іноді мали лише одну сорочку. Дітям старшого віку купували одяг для різних пір року [6, с. 127].

Є. Сявакко зазначає, що в українських сім’ях діти 7–8 років вже мали свої трудові обов’язки. Вони доглядали менших дітей, пасли худобу, прибирали в хаті, годували домашніх тварин [17, с. 80–82]. М. Грушевський, перелічуючи види робіт, які виконували діти 4–5 років, називав ті ж види робіт. Уже з п’яти років діти ставали підпасичами, дівчата бавили менших дітей, прибирали у хаті, мили посуд тощо. Бувало, що на п’ятому році життя дітей віддавали у найми. Хоча на початку ХХ ст. в українському селі таке траплялося нечасто [3, с. 101–102].

Це ще одне свідчення того, що у минулому дитинство було коротким, дітей набагато швидше залучали до життя дорослих. Селянин чи міщанин, життя якого було сповнене працею, проходив три етапи людського життя: дитинство, коли особа є непродуктивна і залежна від допомоги й опіки інших; дорослість, що починалася від моменту, коли можна було її залучати до праці; старість, коли вже нема сил і людина непридатна до праці. У ситуації, коли кожна пара рук була важлива, а кожний, хто не міг працювати, був тягарем для родини, не дивно, що дитинство було максимально коротким, і вже кількарічні діти працювали вдома, у господарстві, на полі [21, с. 24–25].

Незважаючи на те, що для кожної української сім’ї надзвичайно важливо було мати дітей, ставлення до них не завжди було лагідним. Матір мусила багато працювати, у літній період багато часу проводила поза межами хати. Немовлята у цей період були біля матері у спеціальних

польових колисках, старші діти залишалися вдома самі або під наглядом сестричок (які самі іноді мали 3–4 роки) чи членів сім'ї, які не могли працювати [4]. Очевидно, що така ситуація сприяла високому травматизму дітей, а також їхній смертності. Зрештою, у тогочасному сільському середовищі не лише України, але й Європи простежувалося явище високого рівня народжуваності і такого ж високого рівня смертності. Наприклад, протягом XVII–XVIII ст. у західноєвропейських країнах на першому році життя помирали від однієї п'ятої до однієї третьої частини всіх новонароджених. До 20 років доживало менше, ніж половина з них [11, с. 450]. Польський педагог Д. Жолондз-Стжельчик наводить такі статистичні дані: до першого року життя помирало 35% немовлят, до п'ятого – понад 55%, до дорослого віку доживало лише 35% [21, с. 25]. Тому ставлення сімей до смерті дитини часто було спокійним [9, с. 36–37, 40]: “Бог дав, Бог взяв”. Її відхід вважали чимось звичним, нормальним [21, с. 28]. Бувало, що дітей тривалий час не хрестили, й вони помирали нехрещеними.

Діти перебували у повному підпорядкуванні батьків і зобов'язані були у всьому їх слухатися [1, с. 139]. Аналогічною була ситуація у Західній Європі. У давній Польщі, до якої входила і значна частина українських земель, дитина цілком підпорядковувалася батькові. Батьківська влада була настільки великою, що він міг вирішувати про свободу, життя і смерть членів родини. Він свою дитину міг продати, вбити чи віддати в заставу. Прийняття християнства дещо поліпшило становище дитини, проте влада батька залишалася такою ж сильною, ще більше погіршилося становище незаконнонароджених дітей [21, с. 21].

У працях з української етнопедагогіки [16; 17] робилася спроба виокремити методи виховного впливу на дитину. Зокрема, називали схвалення, переконання, навіювання, позитивний приклад. Але більш ранні етнографічні праці, зокрема М. Грушевського [3; 4], Н. Заглади [8], свідчать, що часто у сім'ї застосовували репресивні методи стосовно дитини: сварка, погрози, залякування, прокльони, фізичні покарання. З другого року життя дитини фізичні покарання ставали одним із поширених методів виховання. Їх застосовували щодо дитини, яка у чомусь провинилася. Вважалося, що якщо дітей не бити, “то так воно і виросте не по-людськи”. Часто слово “бійка” вживали замість слова “наука” [3, с. 86]. Про доцільність використання покарань у вихованні свідчать і народні прислів'я: “Діти любі, а за прутину держи”, “Хто дітям потаче, той сам плаче”, “Дитині дай волю, то сам підеш у неволю”.

Але, незважаючи на брак уваги, яку приділяли матері дітям, використання ними покарань у вихованні, ставлення до батьків, зокрема, матері, в українській родині завжди було шанобливим. У народній свідомості образ матері оточений ореолом святості. Це відображено в усній народній

творчості: “Мати однією рукою б’є, а другою гладить”, “Материні побої не болять”. О. Кісь зазначає, що ці прислів’я не мають смислових антиподів [10].

Висновки. Отже, становище дитини в українській родині минулого було неоднозначним. Незважаючи на бажання мати дітей, зневажливе ставлення до безплідних жінок, поводження з дитиною часто було суворим, застосовувалися репресивні методи виховання. Дитинство було швидкоплинним. Уже з трирічного віку діти були позбавлені опіки з боку старших, а з чотирирічного вони активно залучалися у трудове життя. Це можна простежити за термінологією на позначення дитини різного віку. Етнографічні та історичні праці минулого детально описують побут української дитини. Водночас сучасні етнопедagogічні дослідження часто міфологізують українську родину та виховання у ній дітей. Зважаючи на це, є потреба об’єктивно дослідити місце дитини і роль дитинства в українській виховній традиції. Подальші розвідки можуть бути спрямовані також на вивчення ставлення українського народу до сиріт, дітей з певними вадами, а також незаконнонароджених.

1. *Ганенко М.* Семейно-имущественные отношения крестьянского населения в Елисаветградском уезде. (Материалы по обычному праву) // Степ. Херсонский беллетристический сборник. – Херсон; СПб.: Тип. В. С. Балашева, 1886. – С. 136–159.
2. *Грушевський М.* Дитина в звичаях і віруваннях українського народу // Матеріяли з полудневої Київщини. Обробив др. Зенон Кузеля // Матеріяли до українсько-руської етнології. – Львів, 1906. – Т. 8. – С. 1–220.
3. *Грушевський М.* Дитина в звичаях і віруваннях українського народу // Матеріяли з полудневої Київщини. Обробив др. Зенон Кузеля // Матеріяли до українсько-руської етнології. – Львів, 1907. –Т. 9. – С. 1–144.
4. *Грушевський М.* Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. – К.: Либідь, 2006. –256 с.
5. *Давидова О.* Гуманистические традиции народной педагогики и этнопедагогики // Академический вестник Института образования взрослых Российской академии образования «Человек и образование». – 2009. – №1. – С. 30–35.
6. *Дерлиця М.* Селянські діти. Етнографічний нарис // Етнографічний збірник НТШ. –1898. – Т.5. – С. 121–136.

7. *Євтух М.Б., Марушкевич А.А., Дем'яненко Н.М., Чепак В.В.* Етнопедогогіка. Ч. 1. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 150 с.
8. *Заглада Н.* Побут селянської дитини. Матеріали до етнології. – К., 1929. – Т. 1. – 260 с.
9. *Зидер Р.* Социальная история семьи в Западной Европе (конец XVIII - XX вв.) / Пер. с нем. – М.: Владос, 1997. – 302 с.
10. *Кись О.* Материнство и детство в украинской традиции: деконструкция мифа // Социальная история. Ежегодник 2003. Женская и тендерная история / Под ред. Н. Пушкаревой. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2003. – С. 156–172.
11. *Кон И.* Социологическая психология. – М.: Моск. психол.-соц. ин-т; Воронеж: Из-во НПО “МОДЗК”, 1999. – 560 с.
12. *Кузеля З.* Про студії над дітьми // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1907. – Т. 9. – С. XI-XXIII.
13. *Лепкий Д.* Деякі вірування про дитину // Зоря. – 1886. – № 15–16. – С. 77–269.
14. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е. С Рапацевич. – Мн.: Современное слово, 2005. – 720 с.
15. *Плотникова А. А.* Бесплодие // Славянские древности. Этнолингвистический словарь: В 5 т. / Под ред. Н. И. Толстого. – Т.1. – М.: Междунар. отношения, 1995. – 166 с.
16. *Стельмахович М. Г.* Українська народна педагогіка. – К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.
17. *Сявакко Є. І.* Українська етнопедогогіка в її історичному розвитку. – К.: Наукова думка, 1974. – 152 с.
18. Українське народознавство / За ред. С. П. Павлюка; Передм. М.Г. Жулинського. – К.: Знання, 2006. – 568 с.
19. *Франко І.* Рецензія на працю “Дитина в звичаях і віруваннях українського народу” // Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. – К.: Либідь, 2006. – С. 8.
20. *Щербак І.* Діти в обрядах та віруваннях українців XIX – початку XX ст. (статевіковий аспект традиційної культури): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.05. Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – К., 2004. – 18 с.
21. *Żołądź-Strzelczyk D.* Dziecko w dawnej Polsce. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2006. – 354 s.

**VISION OF CHILDHOOD IN THE UKRAINIAN ETHNIC
PEDAGOGICAL TRADITION****Olena Kvas***Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobych
Ivan Franko Str., 24, UA-82100 Drohobych, Ukraine*

On the basis of ethnographic, historical, historical and pedagogical, ethnopedagogic researches the paper analyses the views of the Ukrainian people on a child and childhood. It argues that despite some mythologization of Ukrainian family education in contemporary ethnopedagogical works, it has not been always humane towards children.

Key words: child, childhood, education, methods of education.

**ВИЗИЯ ДЕТСТВА В УКРАИНСКОЙ ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОЙ
ТРАДИЦИИ****Елена Квас***Дрогобычский государственный педагогический университет
имени Ивана Франко
ул. И. Франко, 24, 82100 Дрогобыч, Украина*

В статье на основе этнографических, исторических, историко-педагогических, этнопедагогических трудов анализируются взгляды украинского народа на ребенка и детство. Доказывается, что несмотря на мифологизацию украинского семейного воспитания в современных этнопедагогических трудах, оно не всегда носило гуманистический характер относительно воспитанника.

Ключевые слова: ребенок, детство, воспитание, методы воспитания.

Стаття надійшла до редколегії 10.02.2011

Прийнята до друку 10.03.2011